

Практичне заняття №2. Східнослов'янські літературні мови та діалекти

1. Укладіть тлумачний словник лінгвістичних понять (див. позиції 1, 5 списку літератури): «білорусизми», «білорусистика», «білоруська мова», «діалект», «російська мова», «русизми», «росіянізми», «русистика», «українська мова», «україністика».

2. Ознайомтеся з висловлюваннями відомого українського вченого Михайла Драгоманова (1841–1895) та турецького письменника Назима Хікмета (1902–1963). Прокоментуйте їх. Висловіть та аргументуйте власне ставлення до української мови.

Українська мова в багатстві, витонченості й гнучкості не поступається ані жодній із сучасних літературних мов слов'янства... (М. Драгоманов).

Я дуже люблю українську мову, мені здається, що вона звучить серед слов'янських мов так само, як італійська серед своїх сестер (Н. Хікмет).

3. Зіставте звуковий склад, граматичні форми слів із різних східнослов'янських мов; визначте, у чому виявляється спільність між ними на лексичному, фонетичному та граматичному рівнях. Доповніть таблицю п'ятьма лексемами (на вибір).

Українська мова	Російська мова	Білоруська мова
<i>голова</i>	<i>голова</i>	<i>галава</i>
<i>молоко</i>	<i>молоко</i>	<i>малако</i>
<i>день</i>	<i>день</i>	<i>дзень</i>
<i>ніч</i>	<i>ночь</i>	<i>ноч</i>
<i>весна</i>	<i>весна</i>	<i>вясна</i>
<i>літо</i>	<i>лето</i>	<i>лета</i>
<i>осінь</i>	<i>осень</i>	<i>восень</i>
<i>зима</i>	<i>зима</i>	<i>зіма</i>
<i>ліс</i>	<i>лес</i>	<i>лес</i>
<i>жовтий</i>	<i>желтый</i>	<i>жоўты</i>
<i>червоний</i>	<i>красный</i>	<i>чырвоны</i>
<i>гіркий</i>	<i>горький</i>	<i>горкі</i>
<i>ходити</i>	<i>ходит</i>	<i>хадзіць</i>
<i>говорити</i>	<i>говорит</i>	<i>гаварыць</i>
<i>один</i>	<i>один</i>	<i>адзін</i>
<i>п'ять</i>	<i>пять</i>	<i>пяць</i>

4. Прочитайте «Заповіт» Т. Шевченка в перекладі східнослов'янськими мовами, порівняйте з оригінальним текстом. Знайдіть у текстах специфічні риси кожної із мов, прокоментуйте їх.

ЗАВЕЩАНИЕ

*Как умру, похороните
На Украине милой,
Посреди широкой степи
Выройте могилу,
Чтоб лежать мне на кургане,
Над рекой могучей,
Чтобы слышать, как бушует
Старый Днепр под кручей.
И когда с полей Украины Кровь
врагов постылых Понесет он...
вот тогда я Встану из могилы –
Подымусь я и достигну
Божьего порога,
Помолюся... А покуда Я не
знаю Бога.
Схороните и вставайте,
Цепи разорвите,
Злою вражескою кровью
Волю окропите.
И меня в семье великой, В
семье вольной, новой, Не
забудьте – помяните
Добрым тихим словом.*

Російською мовою переклав
Олександр Твардовський

ЗАПАВЕДЗЬ

*Як памру я, похавайце
На Ёкрайне мілай,
Сярод стэпу на кургане,
Дзе продкаў магіла:
Каб нязмеранае поле,
Дняпро і абрывы
Было відна, – было чутна, Як
раве бурлівы!
Як пагоняць з Украіны У
сіняе мора
Кроў варожжэ... Во тады я І
нівы і горы –
Ўсё пакіну й да самога
Бога палунаю
Маліціся... А да тых пор –
Бога я не знаю!
Пахавайце ды ўставайце,
Кайданы парвіце
І варожай злой крывёю
Волю акрапіце!
І мяне у сям'і вялікай, Ў
сям'і новай, вольнай, Не
забудзьце памянуці
Добрым ціхім словам.*

Білоруською мовою
переклав
Янка Купала

5. Доберіть до запропонованих білоруською мовою прислів'їв і приказок українські відповідники.

*Работа ў ахвоту, ды дзень мал.
Работа – не забота: забота, калі няма работы. На
свеце як бывае? Хто працуе, той мае.
Трэба нахіліцца, каб з ручая напіцца.*

Той харош, хто для справы гож.
 Працуи, нябожа, то і Бог паможа.
 За што добра бярэшся, канца даб'ешся.
 Пчолы пчалмі, але і сам не спі.
 Ранняя пташка зярняткі клюе, а позняя – вочкі трэ. Скоры
 паспех людзям на смех.
 Гуляй, галота, калі ахвота якая плата, такая й работа. Вала
 клічуць не мед піць, а вазы вазіць.
 Каторы конь цягне, таго і паганяюць.
 Добра ўсе ўмець, але не ўсе рабіць.

6. Прочитайте текст, вызначце мову напісання, з'ясуйце характэрні ознакі мовы, відображэнні в тэксці.

Родная мова

З легендаў і казак былых пакаленняў, З
 калосся цяжкага жытоў і пшаніц,
 З сузор'яў і сонечных цёплых праменняў, З
 грымучага ззяння бурлівых крыніц,
 З птушынага шчэбету, шуму дубровы, І з
 гора, і з радасці, і з усяго
 Таго, што лягло назаўсёды ў аснову
 Святыні народа, бяссмерця яго, – Ты
 выткана, дзіўная родная мова, Няма на
 зямлі таго шчасця і гора,
 Якога б ты нам перадаць не магла...
 Народ пранясе цябе, родная мова,
 Святлом незгасальным у сэрцы сваім Праз
 цемру і годы змаганняў суровых, Калі ж
 ападзе і развеецца дым
 І нівы ўваскросшыя закаласяцца, –
 Ізноў прашуміш ты вясновым дажджом, Ізноў
 зазвініш ты у кожнай у хаце, Цымбалам дасі
 іх сярэбраны гром
 І вусны расквеціш усмешкай дзіцяці (М. Танк).

Лексичний коментар до тексту

былы – минулий, колишній

сузор'е – сузір'я

праменні, частіше *промні* – проміння;

прамень – промінь

ззянне – сяяння

бурлівы – бурхливий

птушыны – пташиний

назаўсёды – назавжди

маўленне – мовлення;

вымаўленне – вимова;

незгасальны – незгасний

цѣмра – темрява

апасці – осісти

кожны – кожний

вусны – губи, вуста

расквеціць – прикрасити

7. З'ясуйте етимологію назв місяців у кожній зі східнослов'янських мов. Запишіть відомі варіанти українських назв місяців.

Рекомендована література до теми

1. Єрмоленко С. Я. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко [та ін.] ; ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.

2. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології : [підручник] / В. В. Лучик. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – С. 35–46.

3. Селігей П. О. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання / Пилип Селігей ; Нац. акад. наук України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Києво-Могилянська академія, 2012. – 118 с.

4. Соколянський А. А. Введение в славянскую филологию : [учеб. пособие] / А. А. Соколянський. – М. : Академия, 2004. – 400 с.

5. Супрун А. Е. Введение в славянскую филологию : [учеб. пособие] / А. Е. Супрун. – Минск : Вышэйшая школа, 1989. – 480 с.

6. Українська мова : Енциклопедія / Ред. кол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.